

D I S S E R T A T I O

INAUGURALIS

MEDICO - THERAPEUTICA

DE

Typho Contagioso,

QUAM CONSENSU ET AUCTORITATE

MAGNIFICI DOMINI

PRAESIDIS ET DIRECTORIS

SPECTABILIS DOMINI DECANI

ET TOTIUS

INCLYTAE FACULTATIS MEDICAE

DOCTORATUS MEDICINAE GRADU

IN MEDICINA HONORIBUS ET PRIVILEGIIS,

RITE AC LEGITIME CONSEQUENDIS

IN REGIA SCIENTIARUM

UNIVERSITATE PESTIENSI

PUBLICAE DISQUISITIONI

SUBMITTIT

Leopoldus Gerber,

Hořitziensis Bohemus.

In theses adnexas disputabitur in palatio universitatis
majore die Novembris 1831.

PESTINI,

TYPIS TRATTNER-KÁRÓLYIANIS.

Ins Innere der Natur dringt kein erschaffener Geist;
Nur allzuviel, wenn sie die äussere Schale weist.

Haller.

SEINEM
INNIGST GELIEBTEM FREUNDE
E. MAUCHNER,
AUS
UNBEGRAENZTER DANKBARKEIT
WIDMET
DIESE BLAETTER

der
Verfasser.

Unumquemque oportet in hoc studio versatum symbolum assequi quod utcumque exiguum, in commune Medicinae aerarium contribuere.

Duncanii oratio de laud. Harvei.

Praefatio.

Vanum esse tirones propositum ac desiderium, penes tantam virium, scientiarum nec non propriae experientiae penuriam, in emolumentum artis medicae, aut novi aliquid inveniendi, aut prorsus inauditi proferendi, sincere omnino confiteor. Grave hinc munus auctoris literarii in me suscipere haud quaquam auserim, ni lex academica, cuique Lauream Doctoris Medicinae adspiranti arduum imponeret officium, singulam quandam materiam ex ubere medicinae penae depromptam tractare, eamque publicae disquisitioni submittere. — Ut ergo gravi huic et haud facile expletu officio, quantum pro teneris meis viribus fieri potest, et ego satisfaciam, de apta aliqua huicque scopo quam maxime conveniente materia, e tam vasto immanique medicinae campo seligenda, dudum jam cogitavi, diuque mente revolve, donec tandem pro themate Dissertationis meae Typhum contagiosum selegi, eo ex motivo, quod eundem observandi occasionem, in Nosocomio Civili et Militari Vindobonensi, sub curriculo studiorum meorum habuerim amplissimam.

Num vero hoc modo scopum dissertationis
meae attigerim, nec ne? Tibi Lectori Benevolo
committo, illudque tamen exopto, ut conatus
meos cum severitate dijudicare nolis, haud
immemor, quemcunque primum literarum tra-
ctatum, modo inevitabili, pluribus scatere mendis.

Si tamen conamine hocce imbecilli, ad
cognitionem circa objectum tractatus mei am-
pliandas, quidpiam contribuero, id non mihi,
sed viris iis potius Celeberrimis, uti Hildenbrand,
Hartmann, Raimann, Bischoff, Armstrong,
Percival e. p. a. tribuendum est, quorum clas-
sica de hocce objecto edita opera, largos mihi
aperuerunt fontes.

Suscipe hinc Lector Benevole primitias
hasce pagellas aequo animo, neque indulgen-
tiam tuam recusa.

Vale

Dabam Pestini Mense Novembri 1831.

Auctor.

Denominatio.

Typhus contagiosus, bellorum ac miseriarum fidus
assecla, a Graeco τυφος: stupor, et ab effectu conta-
giosus nunc nominatur. Vocabatur etiam febris Hun-
garica, Pannonica, quoniam Anno 1516. in exercitu
Imperatoris Maximiliani II. ad Comaromium saevit,
Dein Castrensis, Navalis, Carcerum, Nosocomialis
audiit. Hippocrates eum typhum nuncupavit; Germ.
Ansteckender Typhus, Ansteckendes Nervenfeber,
Ansteckendes Fleckenfeber, Spitals- Kerker- Schiffs-
Lagerfeber, Kriegspest; Gall. La fièvre contagieuse,
la fièvre pourpree, la fièvre pétéchiale, la fièvre d'Hon-
grie; Angl. the typhous Fever; Hungaris: Ragadós
Hagymáz.

Definitio.

Typhus contagiosus juxta mentem Celeberrimi ab
Hildenbrand est morbus febrilis exanthematicus conta-
giosus sui generis, cujus symptomata essentialia ab
initio in febris simplici inflammatorio — catarrhosa aut
gastrica — serius vero in febris nervosa cum delirio,
stupore, peculiari exanthemate et eminente hepatis
adfectione fundantur.

Divisio typhi.

Inter divisiones morbi cujuscunque illa praeplacet,
quae maximum includit valorem practicum. Hac ex
ratione summum respectum illa ex modo originis de-
prompta meretur; qua ratione typhus dividitur:

I. in primarium et

II. contagio productum.

I. Primarius et sporadice plerumque decurrens
typhus ille dicitur, qui nunquam ex contagio et in ho-
mine alias sano, verum semper ex alio quodam morbo

febrili sub certis rerum circumstantiis evoluitur, evolutus vero per contagium quod nunc excludit ad alios ultro quoque transplantatur. Quae vero qua causae occasionales, ortui typhi primarii faventes, a variis adducuntur auctoribus, minus essentialia praebent momenta, et revera veterum ingenia veritati propria, causas nimirum typhi primarie evoluti in constitutione aëris quaerenda, effectusque ejus primarios morbosos ad optum magis quam tubum intestinalem referebant, nervosam vero affectionem minus quam par fuit, vehementia.

Minderer, Monro, J. Pringle, et plures alii nostram attentionem in noxas effluviarum et exhalationum dirigebant: Et profecto hic fons unicus miasmatis typhosi et ulterioris ejus disseminationis quaerendus. Plura circa existentiam et genesis typhi primarii sporadici nobis tradidit medicus Pet. Schneider in suis adversariis medicis practicis *) qui et de natura morbi ejusdem memoratu dignam adnectit admonitionem, dicens: *Essentia morbi typhosi consistit in phlogosi specificae indolis, sub qua sanguis dissolutus et crasi peccans, vasa derelinquens, chemico quasi modo systema nerveum et imprimis medullam spinalem inundat. Ratio medendi auctoris hujus sat clare demonstrat, illum rectam de intima typhi natura habuisse ideam.*

II. Typhum per contagium productum eum dicimus, qui in homine sano, absentibus omnibus causis ejus genesi faventibus, per contagium, ab aegro typho laborante elicatum, oritur, et qui per idem in corpore aegrotante regeneratum miasma typhosum ad alios vel mediate, vel immediate ultro quoque propagari potest.

*) Mediz. prakt. Adversarien am Krankenbett, gesammelt von Pet. Jos. Schneider, Salzburger Zeitung Nro 73. d. 10. September 1827.

Alia desumitur morbi divisio ex decursu, cujus gratia dividitur in

1. regularem
2. irregularem et quidem

A) respectu complicationum

- a) cum inflammationibus localibus,
- b) cum gastricismo,
- c) cum statu putrido.

B) Respectu temporis, quo duratio plus minusve a norma deflectit.

Symptomatologia.

Dirae huic et fatali morbo, puro e contagio nempe orto, Nobilis ab Hildenbrand toto assignat Stadia, distinctis notata signis, utpote:

1. Infectionis, 2. Opportunitatis, 3. Invasionis,
4. Inflammatorium, 5. Nervosum, 6. Criticum, 7. Decrementi, 8. Reconvalescentiae.

1. Stadium infectionis.

Paucis, ut probabile est, momentis durans, aut nullis, aut dubiis saltem stipatur symptomatibus, quare momentum istud infectionis cum certitudine assignare nunquam, neque in aegri neque in medici erit potestate.

2. Stadium opportunitatis sive prodromorum.

Praeter coenesthaesin alienatam magna observatur in aegris lassitudo, morositas, inquietudo, somnus fugax, haud reficiens, irritabilitas major, tentatio capitis cum vertigine saepius recurrente, sensus oppressionis et gravedinis in scrobicolo cordis, halitus ex ore foetens, ictus dolorifici electricorum instar membra repente invadentes, artuumque tremor. Duratio hujus stadii exacte determinari nequit, ut plurimum per tres, rarius per septem extenditur dies.

3. Stadium invasionis seu initium febris.

Prodromis vix enumeratis praegressis, stadii tertii symptomata febrilia in lucem prodeunt; subito enim ut plurimum vespertino tempore, horripilationes juxta longitudinem spinae dorsii excurrentes, intensitateque semper incrementum aegrum corripunt, sequitur mox frigus validum per sex usque duodecim horas alternans cum calore febrili, ininterrupte tandem persistente. Post brevem hujus stadii durationem sequitur.

4. Stadium inflammatorium seu inflammatorio-catarrhosum. *)

Sub hoc stadio omnia adsunt symptomata febrim inflammatorio catarrhosam testantia, uti: Calor turgorque vitalis adaugetur, cephalaea premens, susurrus aurium, oculi rubentes, splendentibus; nares ab initio perviae cum sero limpido effluente, labia brunescunt; lingua humida mucosaeque albido obducta; cavum oris rubrum; uvula ac tonsillae saepissime tument, deglutitio difficilis. Tussis cum sputis partim tenacibus, partim spumosis; appetitus denegatus, anorexia, nausea, vomitiones, interdum vomitus ipse biliosus cum levamine nonnunquam; sitis inexplebilis in frigida et acidula directa; color faciei plumbeus, nimia capitis gravedo, vertigo, temulentia, totaque facies aspectum peculiarem hominis inebriati haud absimilem praese fert; cutis turget et transpirat. Pectus oppressum, respiratio difficilis, saepe sonora; regio scrobis et hypochondriaca tument ac tenduntur, imprimis vero regio hepatica, sub cujus contrectatione dolores percipiuntur

*) ab aliis stadium exanthematicum, irritativum, ebullitionis nominatum.

majores, obtusi. Dedolatio augetur, juncturae manuum, femora et surae dolent; in regione sacrali debilitas paralytica et dolor. Alvus ab initio fere naturalis, clausa tamen magis quam fluxa, nonnunquam vero copiosa. Urinae parcae et rubrae, sub mictu dolentes, saepe aegri vera laborant ischuria; pulsus non adeo frequens, sed celer, durus, fortis, plenus, plerumque suppressus, acsi arteriae vis deficeret, sanguinis torrentem ulterius promovendi. Psyche languet, aeger segnis et piger, vim quidem possidet situm mutandi, sed admonitus tantum magna cum virium intensione ac celeritate quadam inconsueta se movet. Molestum jam, linguam porrigere, ad interrogata respondere, vel quid petere, sic situm libentius perfert, quam ut potum rogare velit; potum vero porrectum avide haurit, imprimis acidulum. Ad interrogata inepte respondet, iners ad recte cogitandum. Somnus brevis et insomniis turbatus, non reficiens. Aeger continuo situm dorsalem praediligit, capite reclinato, lectuloque impresso. Praegressis hisce enumeratis symptomatibus tandem tertia aut quarta hujus stadii, sive septima aut octava post invasionem die, peculiare comparere exanthema, tanquam characteristicum hujus morbi symptoma, purpura nempe typhosa, primo in collo, dein in pectore et dorso, mox vero in universo corpore, non facie quidem excepta, erumpens. Consistit vero hocce exanthema typhosum in maculis parvis laete rubris, supra cutim vix elevatis, irregularis figurae cum margine quasi lacero, suntque maculae hae pulicis morsibus haud absimiles, nunc majores, nunc minores, lentis magnitudinem tamen raro excedunt, nunc confluent, nunc segregatae manent, cutimque marmoris adinstar variegatam reddunt, nec dolent, nec calent, nec pruriunt, sub digit pressione disparent, hac vero cessante, iterum revertuntur; in casu rebeli nigrescunt. — Inter singulas maculas emicant rubrae et albae, nitidae prominentes

papulae; miliaria. interdum sudamina; eruptionem non raro epistaxis cum levamine cephalae annunciat. Eruptionem hanc magni esse momenti dum statuto tempore compareat, in multis aegris, in Nosocomio universali Vindobonensi, typho contagioso decumbentibus, cum aliis comprobatum vidi; — regularem enim morbi decursum prodit, et affectiones inflammatorio — catarrhosas profligat; hocce respectu ergo exanthema istud merito vere criticum dicendum est. Stadium hocce plerumque per septem durat dies. Ultima die febris judicatur. Praegressa enim ad vesperas diei sextae manifesta exacerbatione cum subsequente sudore largo et urinis hypostaticis, septima die magna sequitur omnium symptomatum remissio, adeo, ut aeger se jam morbum gravem superasse gratuletur, dum repente eadem ad huc die tota morbi scena mutatur per introitum symptomatum characterem nervosum testantium.

5. Stadium nervosum.

Symptomata inflammatoria cum apparenti quodam levamine sensim disparent; febris tamen symptomata increscunt; exanthemate utplurimum residuo, magna virium prostratio apparet. Passio cerebri, totiusque systematis nervosi adfectio prae ceteris eminet; magnae nunc exoriuntur turbae; secretiones serosae imminuuntur; cutis arescit. calorem spirat intolerabilem, mordacem. — Oculorum infringitur vigor, truces vel moesti flavicant; exsiccantur cava narium, fuligine obducuntur; labia sicca, brunca, lingua evadit scabra, sicca, fissa, coloris profunde rubri, carni fumo induratae haud absimilis; cavum oris et faucium exiccatur, deglutitio difficilior ob defectum mucis lubricantis. Sitis imminuta apparet, silente appetitu; tussis disparet, respiratione citata, hinc pulsus frequentiores, fallaces,

verum statum virium non indicantes. — Nam maxima sub debilitate universali durus et plenus non raro tangitur. Incertum revera sistit pulsus in typho symptomata. Vesperi morbus exacerbationes luculentas celebrat. Alvus ruit frequentior, aquosa, foetida. Insurgentibus his symptomatibus et meteorismus non rarus. Urina copiosior, pallidior, imo nonnunquam aquosa; somnus brevis, inquietus, soporosus, vel continuus. Aucta debilitate universali, nervosa nunc magis evolvuntur symptomata: tremores manuum, linguae et labiorum, spastici motus palpebrarum et musculorum faciei, singultus, subsultus tendinum, spasticae contractiones colli vesicae, surditas et languor functionum sensuum reliquorum. Stupiditas insignis, indifferentia erga res externas; deletio affectuum gratorum, amoris, sui ipsius insensibilitas. Indecore decumbunt aegri, urina sua polluti, muscis obsessi, divaricatis crucibus. Sensus hinc externi magis obfuscati; adest visus obnubilatio, tintus et susurrus aurium; barycoia pertinax; gravedo capitis, vertigo. Sensus vero internus vivacior, phantasmata varia, fugacia. Pervigilium nocturnum; — Aegri occupati, mox blandis amoenisque laetantur rebus, mox vero tristibus et terribilibus anguntur ideis et presso jacent animo. Non raro e lecto prosiliunt, periculum quoddam imaginatum effugere cupientes, vel suos invisendi cupidine tracti, vix detinentur in lecto. — Altera hujus cycli septenarii medietate, consueto vehementior exoritur exacerbatio vespertina. Facies magis rubet, deliria frequentiora. Statu hocce ad mesonyctium plerumque perdurante crisis adparet imperfecta, se per sudorem et urinam copiosiore manifestans; non raro oritur diarrhoea, vel levans epistaxis. Hanc crisin imperfectam sequitur non diu durans remissio. — Mox vero intrant vi adhuc majori nervosa symptomata: muscarum captatio, subsultus tendinum, tremores artuum. Sitis in hoc stadio in-

tensissima, lingua ut plurimum sicca in medio fissa, dentes mucosus fusco conspurcati, incisivi a labio superiori sursum tracto non amplius teguntur; dolor in abdomine admodum tenso, pressione adaugendus; pulsus nunc parvus suppressus, variabilis, raro vero debilis; alvus ut plurimum nunc diarrhoica; urina profundius flava cum enaeoremate. Exanthema prima hujus stadii medietate disparet plerumque, perstans vero sub stadio nervoso coerulescit, vel maculae cinereae, violaceae vel nigrae adparent; petechiae vel vibices periculum majus portendentes. Rarissime fit, ut sub hoc stadio exanthema urticario simile, ephemerum prorumpat. Ceterum non semper contingit, ut symptomata hucusque enarrata omnia adsint, sed variant pro varia hujus stadii modificatione. Duratio vero hujus stadii ut plurimum est 7, rarius 14 dierum. Praegressa majori vespertina exacerbatione, 7ma hujus stadii nervosi, 14to morbi die ingruit.

6 Stadium criseos.

Crisis haec salutaris, saepe saepiusque, magna cum allevatione universali repente intrat, aegrumque summo sub vitae periculo versantem, uno quasi ictu ex orci faucibus eripit. Manifestatur vero sequentibus symptomatibus: Circa morbi diem, uti dixi 14. cutis prius sicca emollitur, et vaporosa redditur; sudor universalis calidus, vaporosus, magno cum levamine, primo in facie, dein in reliquo corpore, ab initio moderatus, mox vero copiosus e cute promanat, odore peculiare verbis vix describendo stipatus, subinde tamen acidus est odoris. Crustae atrae linguam, fauces cavumque narium obvestientes decidunt, lingua pura ac humida adparet.

Altera et frequentissima via excernendae materiae criticae est per alvum. Haec saepe pertinaciter constipata, nunc ruit, faeces sunt copiosissimae, foetidae,

pultaceae, fluuntque magno cum aegri levamine. Urina alias pellucida, nunc facile citoque turbida redditur sedimentum copiosum nunc mucosum nunc vero latericium deponens.

Nonnunquam evacuatio critica per epistaxim eamque largam, insigni cum levamine contingit. Facies componitur, rationis et memoriae usus, morbo penitus subtractus, iterum mox restituitur.

Cum sudoris eruptione, non raro miliariria comparent cutis desquamatione secedentia. Hinc inde simul furunculi copiosi, molesti, dolorifici diuque durantes. Stadium hocce admodum breve esse solet; saepissime intra horam, rarius intra 6—12 absolvitur horas.

Criseos breve stadium excipit

7 Stadium decrementi.

Stadium istud iterum cyclum 7 dierum ut plurimum amat. Systema nervosum primum est, quod in hoc stadio immutatur. Aeger ut ex gravi insomnio evigilans Physiognomiam serenam et conscientiam sui saepe plenariam illico exhibet; interim tamen haec conscientia in longe plurimis casibus nonnisi imperfecta est, et hallucinationibus sensuum externorum ac internorum primis praecipue noctibus intercedentibus turbatur. Indifferentia tandem sublata, animus mundo externo sibi novo, summo cum dulcedinis sensu delectatur. Affectus praesertim gratitudinis et amicitiae intimum percellunt animum. Circulatio in aequilibrium reponitur, profligatur febris, pulsus nunc fit tranquillus, liber, rhythmo et tempore aequalis, pectus liberum, diaphoresis lenis partes cunctas emollit, sitis exstincta, lingua adparet humida pura. Sensibilitas organi auditus exaltata perfinacissima est; strepitus minimus, toni animum demulcentes ingratis hunc sensum afficiunt. Appetitus insurgit, aegerque instinctu quodam proprio ad nutri-

menta fertur roborantia, jura expetit carnosâ, potum vinosum.

Duratio hujus stadii varia est, dependet enim a vehementiâ morbi praegressi, a complicationibus, a crisi perfecta vel imperfecta et ab individualitate subiecti, Plerumque tamen vix ultra 5—7 percurrit dies.

Transitus ex hocce stadio in stadium morbi ultimum, seu in

8 Stadium Reconvalescentiae,

non est adeo distinctus. Vis vitalis in omni sphaera evehitur, organismus roboratur, vires imminutae resocillantur; cuticula decidit forma furfurum vel laciniarum majorum, novaque resarcitur epidermis. Depluunt capilli post mensem unum alterumve et regenerantur unguis; evigilat instinctus sexualis, non raro tumultuose, fiuntque reconvalescentes proclives in amorem et plerumque salaces sunt. Ingens nonnunquam appetitus in veram abit voracitatem. Cum physicis et psychicae restaurantur vires. Juniora individua alacrius capiunt incrementum, viri et seniculi obesi fiunt.

Duratio hujus stadii admodum diversa est, a plurimis enim dependet circumstantiis, mox brevis, mox per hebdomades, imò per menses saepe integros excurrit.

En imago typhi contagiosi regularis.

Aliter typhus sese manifestat sub decursu irregulari, varias et multimodas induit modificationes; Innumeras vero dari hujus morbi modificationes, descriptiones docent; his enim constat, typhum contagiosum in qualibet fere epidemia aliam atque aliam prae se tulisse imaginem: Nunc morbus adeo lenis est, ut aegrum ad lectum petendum vix cogat, nunc iterum vel sub stadio inflammatorio, vel sub stadio urvoso adeo vehemens, ut plerumque lethalis fiat — nunc character inflammatorius absque symptomatibus gravioribus nervosis ad crisim usque perstat — nunc vero character nervosus

a prima morbi die praevalet; nunc vero character nervosus in patridum abire amat.

Exanthema porro typhosum, nunc ocius, nunc serius prorumpit — longioris minorisve temporis spatio perstat, estque vel purum, vel cum petechiis, miliaris aut sudaminibus intermixtum. Crisis ipsa nunc repente sequitur, intraque paucas absolvitur horas, nunc vero nonnisi lentissime contingit et per plures dies aut septimanas extenditur — nunc 11 morbi die ingruit, nunc vero 17—21 imò 28 nonnisi die intrat — nunc evacuationes criticae omnibus viis naturalibus, nunc vero una ulterave saltem harum sequuntur. Rarissime tamen sudores deficient. Idem valet de reliquis stadiis quae multas quoque anomalias exhibent.

Saepe typhus cum inflammationibus localibus incedit, unde faciem varie mutatam offert; non datur organon, quod typho irregulariter decurrente non inflammatum esse non possit. — Frequentem vero complicationem praebet inflammatio meningum vel ipsius substantiae cerebri, cujus causae maxima ex parte quaerendae:

a) in constitutione peculiari cerebri et capitis aegri; Momentibus Rolfink *) et Morgagni **) capitis deformitates ad encephalidem praedisponunt.

b) in Congestione habituali caput versus; suppressae epistaxes narium, menses suppressae, haemorrhoidalis fluxus silens, venesectiones alias, solennes non reiteratae institutae ad encephalidem momentum praebent disponens.

c) Non minorem culpam gerunt noxae ab extus venientes. Non infrequens est typhi consortium cum pneumonia, et inflammatione hepatis; tristissimam vero complicationem offert enteritis.

*) Ord. et method. cognoscead. dolor. capitis. Lit. II. Sect. 2.

**) L. c. Epistola I. 15.

Porro typhus contagiosus sub stadio nervoso anomalus, vel mere observatur nervosus, vel putridus; prout nimirum systematis nervosi adfectio praeponderat, vel vero unacum prostratione hujus systematis simul reproductio labefactata; resolutio organicae compagis; colliquationesque materiae unacum incedunt.

Typhus vero nervosus iterum duplex esse potest; nimirum: vel versatilis cum deliriis ferocibus, receptivitate et sensibilitate organismi adaucta; simulque cum nimia et actiosa reactione contra impressiones externas stipatus; vel vero stupidus, sub quo cum receptivitate imminuta, simul etiam reactio contra stimulos externos languet, unde aegri trunci adinstar decumbunt, summa detenti somnolentia ac stupore.

Priori sub forma, typho nimirum versatili, delirium observatur frequens vaniloquiiis continuis hinc inde jocosis stipatum, aegri sunt loquaces et admodum agiles. Systematis muscularis motus frequentes et inordinati, nimis citati; vultuositas, obauditio et surditas; frequens in hac forma subsultus tendinum, tremores, erocidismus, floccorum et muscarum venatio; pulsus frequentes, parvi, debiles.

Typhus stupidus frequentissimus. Initiante jam jam stadio altero, gravitas corporis observatur plumbea; indifferentia summa contra impressiones externas, dysaesthesia, susurrus, verba voce tremula prolata, incerta; oculi fixi, truces; palpebris clausis vel semiapertis, sanguine suffusi, sitis tantalea; linguam fere ex ore promovendi impossibilitas; meteorismus, constipatio alvi; subsultus tendinum, corporis ad inferiora lecti lapsus; crura divaricata; pulsus inconstans, variabilis, mox frequens et celer, parvus debilis, inoplenus; elevatus.

Typhus putridus delirio insignis, faciei colore lurido; oculorum livore, lingua fissa, atro tegmine obducta; anima foetente. Cutis est mollis, flaccida,

sudore viscido irrorata, decubitus frequentes in regionibus vel minime pressis; meteorismus, diarrhoea frequens, defectiones alvinae copiosae, olidissimae; — urinae turbidae. Haemorrhagiae frequentes, imprimis e naribus; — fluidus dissolutus sanguis; — pulsus frequens, debilis, mollis, parvus; — Ea symptomata typhum characteris putridi communicantia.

Terminationes typhi.

Typhus prouti et quilibet alius morbus vel in sanitatem, vel in alios morbos transit, vel vero morte terminatur.

I. In sanitatem. Transitum typhi in sanitatem more aliorum morborum non nisi praegressis evacuationibus criticis supra expositis fieri, cuique medicorum notum est.

II. In alios morbos.

Facile explicatur exitus typhi in alios morbos, si frequentes inflammationes respicimus locales, quae unacum typho incedunt. Plurimae terminationum quae sequelae harum inflammationum sunt considerandae, aliae metastatico contingunt modo. Inter communissima mala pauthuma referenda veniunt: Amnesia, fatuitas, senum vitia, visus hebetudo, surditas, susurrus, vertigo. Varias adfectiones derelinquuntur organorum pectoris et abdominis, uti: asthma, phthisis, cardiopalmus, haemoptysis, indigestio habitualis, cardialgia, infarctus hepatis, lienis, mesenterii et uteri, ex quibus deducuntur hysteria, hypochondria, icterus, hydrops, haemorrhoides, menstruationis anormaliae, chlorosis, tabes.

II. In mortem et quidem ex vis vitalis exhaustionem per praegressas vel sub morbi decursu accedentes noxas debilitantes, inter quas recenseri merentur evacuationes sanguinis, diarrhoeae colliquativae, sudores profusi, vehementia febris summa, et reactiones organismi rebelles ac inordinatae; mors ex

hisce causis omni momento sub quovis ejus stadio supervenire potest. Nonnunquam vires cito labuntur. Vis contagii in febre maligna concentrata reproductionem substantiae nerveae per eminentiam adgrediens vitam e radice evellere videtur; Weinhold *) nimirum in cadaveribus typho exstinctorum invenit neurilema relaxatum, substantiam medullarem emollitam, friabilem, in lactiformem laticem mutatam, quod et ego sectione cadaveris typhosi comprobatum vidi.

Mors porro contingit:

2. Per apoplexiam, vel nervosam vel congestivam. Exacte eventum huncce per apoplexiam congestivam descripsit Wedekind in opere suo. **)

3. Mors non raro in typho paratur per infelicem exitum inflammationum symptomaticarum organorum cavi pectoris et abdominis.

Autopsia cadaverum

In cadaveribus typho contagioso exstinctorum hucusque nil prorsus detegi poterat, quod morbi peculiarem sedem et indolem clare indicare posset. In ejusmodi cadaveribus saepe vel nullae, vel tales inveniuntur mutationes, quae alias in cadaveribus febre putrida aut apoplexia peremptorum inveniri solent. In cavo cranii signa plerumque detecta, factae exsudationis serosae vel sanguineae, congestionis sat validae, imo et signa apoplexiae inveniebantur; major numerus sectionum aperitam symphoresin et factas exsudationes extra medullam cerebralem in meningibus ostendebant, nec non congestionis ad membranas mucosas et quidem in toto harum membranarum territorio signa monstrabant, effectusque irritativi status vel paraphlogoseos membrana-

*) Kritische Blide auf das Wesen des Nervenfiebers und seine Behandlung von Dr. Carl Weinhold Dresden 1814.

**) Einige Blide in die Lehre von Entzündungen und von Siebern überhaupt u. s. w. Darmstadt 1814.

rum mucosarum, tum viarum aërearum tum aësofagi, ventriculi — imprimis circa cardiacam — et tubi intestinalis; — gastro — enteritidis. Sanguis magis venosus et dissolutus, intestina omnia admodum mollia, quod praecipue de hepate valet. In cute, ut exanthematis sede, nulla propria mutatio.

Natura seu causa proxima typhi.

Plures dantur circa essentiam morbi, a primo Medicinae cunabulo ad nostra usque tempora prolatae hypotheses, valore practico plus minus destitutae. Omnes vero in duplicem ordinem facile redigi possunt; alteram nimirum, quae ex materialismo, alteram vero quae ex puro dynamismo scaturientes hypotheses in se recipit.

Materialistarum plures, uti Galenus, Sydenham, F. Hoffmann causam typhi proximam in putredine — alii horum in acrimonia sanguinis quaerunt —

Alii neotericorum chemicam decompositionem principii nervi qua typhi causam proximam accusant.

Dynamistarum alii, essentiam morbi reponunt in astheniam — alii in defectum oxygenii — plurimi vero in inflammationem cerebri et nervorum; Hildenbrandius causam proximam reponit in statum irritativum membranarum mucosarum, quae inflammatio nervi sese et sensorio communicat. Kieser sedem morbi ponit per eminentiam in systema nerveum et vasculosum. Jürg qua causam proximam typhi agnovit nimiam activitatem cerebri et nervorum, quae excessiva majori minoreve gradu reliquis partibus corporis humani sese communicat, et communicare debet, cum nervi substantiae omnium organorum intertexti sint. Reuss naturam morbi quaerit in specificae cutis inflammatione, quae imprimis systema occupat capillare, quacum una incedit inflammatio arachnoideae. Hancce septentiam amplexi sunt Raimann Omodei;

Fuchs, Berndt, Frank, qui inflammationem qua causam proximam typhi negat, illam sub typho vel una-cum incidere posse concedit. Eiusdem opinionis sunt Hufeland, Horn, Armstrong et alii.

Valedicendo omnibus ceterum hypothesibus ad typhi naturam intimam illustrandam minus idoneis, via est quaerenda et modus, quo ad cognitionem naturae morbi omni attentione nostra dignissimi perveniamus. Inter reliqua, quae observare medici adminicula, primas tenent partes cadaverum lustrationes, sedula et solerti manu institutae. His autem, ob inventa vestigia praegressae irritationis vel inflammationis, abunde constat, typhum omnino magno cum nisu ad inflammationes tam cerebri et membranarum suarum, quam aliorum viscerum procedere; quoque sectiones solerter institutae sat clare evincunt, in cadaveribus ante octavam typhi decursus diem extinctorum veram detegi inflammationem; — serius vero peremptorum cadavera, producta inflammationis, exsudationes, concretionem manifestare.

Alia est ratio typhi naturam investigandi ex symptomatum sedula observatione petita.

Incipit nimirum typhus more aliarum febrium cum horrore, sed raro frigus eum attingit vehementiae gradum, qui veram concomitatur synocham, vel inflammationem. Dolor capitis plerumque vehemens; alias vero mitis, obtusus, non pulsans. — Delirium — typhomania — mite taciturnum vel sopor. — Haemorrhagiae levant symptomata typhi; — hae vero etiam in morbis inflammatoriis sese praestant salutiferae, et in congestionibus activis.

Magno momenti porro ad eruendam typhi naturam praebet contemplatio remedium juvantium et nocentium in typho.

Primis medicinae temporibus medicum idiomate typhi varias aegritudines denominantes certam et rationalem therapiam instituere nondum potuerant. — Seriori tem-

poro, grassante typho, hypothesibus variis, varia et imbecillis superstruebatur therapia. — Anno 1815—1816. grassante per totam fere Europam typho, diaphoretica remedia calida in auxilium ducta fuerunt.

Hispanici medici venesectiones suadebant. Foresti educationes sanguinis locales cucurbitularum ope scarificatarum praeferebat; — venesectiones ad illos saltem casus reservans, ubi plethora una cum inflammatione urgebant — eamque non nisi primis morbi ingredientis horis instituens, quum observaverit, quod omnes aegri, quibus morbo jam profecto vena secta est, morbi certe certiusque traditi fuerint. En observationem, quae sat clare synochalem typhi sub principio characterem declarat, simulque celerem ejus in veram debilitatem transitum. — Caynati experientia edocuit, jam anno 1590. antiphlogisticam suadebat medendi methodum. Eandem secuti sunt Lotich, Daniel Sennertus, Fried. Hoffmann, Pringle. Ultimus, febris carcerariae characterem inflammatorium, graphice describens, curam instituebat summe rationalem, congestionem enim caput versus magna, hirundines ad caput adposuit, interne nitrum; symptomatibus urgentibus gastricis emetica porrexit, transeundo serius ad Sal. C. C. volatile et Camphoram. Ad typhum exactius cognoscendum, ultimis decenniis nostri saeculi, contribuere greges militum, obsidiones urbium, castra, proelia, bello omnes fere Europae regiones devastante; ubique enim locorum, ubi flamma belli exardescebat, typhus, fidus miseriarum bellicarum comes, adparuit, miseriam miseriae addens. Huic typhi universalitati observationes tam multas egregie factas medicorum debemus. Sufficiat hic praestantium saltem mentionem facere. Hufeland annis 1806—1807. epidemiam observavit in Polonia et Borussia grassantem typhi cum characterem putrido: quae ex causa remedia antiseptica, stimulantia in medendo occupabant partes. Aliam offert imaginem epidemia illa,

quam Hufeland annis 1812—1813. observavit. Vinum et excitantia apertam ferebant noxam, epistaxes continebant cum levamine; venesectiones, hirudines et remedia refrigerantia summas ferebant suppetias. Elapso vero die septimo debilitas comparens, remedia expostulavit stimulantia, mervina. Consonae observationes offerentur ab Hartmann; Hildenbrand Jörg, Bischoff, Dzondi, Percival e. p. a.

Decursus porro typhi naturae ejus non parum affundit lucis. Observatio strenua nimirum nos docet, typhum curriculum quatuordecim explere dierum, durationem hanc in duo aequalia dispartitam esse stadia: in primo characterem praeseferre typhum synochalem, in altero nervosum; stadium primum mox esse brevius, mox longius; — typhum qua morbum inflammatorium proclamare neque erroneum, ac ejus defendere characterem nervosum. Character nervosus inflammatorium excipiens nequaquam productum absolutum praegressae inflammationis sistit. Essentia typhi in febre typhum concomitante non est quaerenda, nam febris haec nil offert characteristici, quo ab aliis distingueretur febribus continuis, nam febris nonnunquam levius summa periculum morbus portendit. — Affectio sub ipso typhi exordio sensibilitatis sat evidens abstrusorem indolem morbi indicat. — Contagium ipsum ad systema nervosum primarie allidere, ejus functionem liberam perturbare videtur, licet modum, quo hoc fit, ignoremus; res enim adeo occulta et incomprehensibilis, uti processus vitalis ipse. — *Vero similis* et cadaverum lustrationibus sedulo institutis clarior redditus, est influxus contagii thyphosi ad perveam massam. Defectio enim Weinholdii emollitionis in massam pultaceam nervorum rem adhuc probabiliorem facit. Vita in stirpe sua offensa, activitate ejus in omni dimensione immixta et cohibita, vel plenarie extincta reproductione nerveae substantiae, existentia vitae denegatur.

ulterior. Ex hac causa aequae mors subitanea, quam typhus malignus inducit, explicatur.

Ex his circa naturam typhi contagiosi exanthematici abunde patent caligines, quae rem adeo momentosam hucusque obnubilant; sufficere vero medico prudenti, observationes ab omni aevo factas a viris in re medica versatissimis ab omni secta alienis venerari, horum animadversiones et medendi methodum, quam hosti adeo rebelli opponunt, grato animo sequi; omnibusque demum hypothesibus valedicendo, unanimiter consiteri: Typhum sistere morbum febrilem exanthematicum contagiosum sui generis, ejus symptomata essentialia sub exordio in simplici inflammatorio-catarrhosa vel gastrica — serius vero in febre nervosa cum delirio, stupore, peculiari exanthemate et eminente hepatis adfectione fundantur.

Diagnosis.

Sufficit medico vel semel tantum morbum istud periculosum vidisse, ut eum semper prae ceteris cognitum habeat. Ardua vero illius cognitio illis omnino esse debet, qui eum nunquam viderunt; pauca hinc, sed essentialia et summa characteristica adducam typhi symptomata, quae tuto ac facile tironem ad illius diagnosis veram ac perfectam ducent. Suntque haec.

Praeter genium epidemicum — certam ac determinatam morbi stadia, quae prolongare aut in decursu suo abbreviare nequaquam et nullo modo in medici est potestate; singularis aegri, verbis vix describendus aspectus, aspectui hominis inebriati haud absimilis; caput vertiginosum, reclinatam, et acsi plumbeum esset, lectulo impressum; stupor insignis, summa aegri erga res externas indifferentia; dedolatio ac nullo modo superanda ignavia; signa catarrhi; adfectio hepatis; praecipuum vero et maxime characteristicum in hoc morbo signum sistit, proprium illud exanthema typho-

sum in stadio inflammatorio jam comparens; parotidum tumor, adfectio systematis sensiferi, morbum a prima statim exordio usque ad serum illius finem concomitans, hinc summa virium prostratio, sensus angoris et facultatum mentalium languor, quae symptomata mox vehementia aucta, gravissimam systematis nervosi et sensorii communis laesionem inducunt; accedit delirium, typhomania. Haec nunc enumerata symptomata, totidem sistunt typhi characteristica, medicum, tuto ac infallibile, ad statuendam veram illius diagnosin ducuntia signa.

Ad diagnosim typhi adhuc magis confirmandam, non superfluum mihi videtur, praecipuos adsignare morbos typho contagioso analogos, ut ex sincera horum morborum inter se comparatione, prodeat tandem eorum ab invicem.

Distinctio ac ultima differentia.

Sunt autem morbi pro typho contagioso illudentes sequentes.

1. Morbilli, 2. Febris nervosa simplex. 3 Febris nervosa putrida, 4. Pests orientalis. Haec omnia primo quidem intuitu typhum contagiosum simulare possent, ast rem accuratius considerando, singulaque horum morborum phaenomena rite computando facile eruitur, quae inter nominatos morbos ac typhum intercedit differentia. Verum quidem est. —

Magnam offerre morbillos cum typho similitudinem; attamen longe aliud in morbillis observatur exanthema ac illud est, quod typho proprie convenit: ibi maculae supra cutim sunt elevatae, asperae, in facie quoque apparentes, laete rubrae, inque medio saturatius tinctae, non tam facile confluentes, tertia febris die jam adparent, suntque cum cutis serius tensione et faciei tumore junctae; hic vero in exanthemate nempe typho recte contrarium contingit. Porro, et quod caracte-

risticum est, in typho symptomata quaedam uti capitis gravedo, temulentia, stupor, vertigo; magna in somnum proclivitas et sopor ab omni morbi initio ad ultimum illius terminum usque perstant; accedit his dolor ad hypochondrium dextrum, nausea, vomitiones, vomitusque biliosus non allevans, artuum languor, et invincibilis ad motum inertia, tandem situs neglectus, capite reclinato, stragulis profunde impresso, et proprio et peculiaris, verbis vix exprimendus aegri aspectus et odor; quae omnia autem in morbillis deficient. Collatis hinc singulis utriusque morbi phaenomenis facile erit typhum a morbillis distinguere.

2. Non minus facile medico erit, typhum a febris nervosa simplici distinguere, si perpenderit, febrim nervosam simplicem semper morbum sistere secundarium, e febris nempe catarrhali, biliosa, pituitosa, vel exanthematica quadam evolutam, quod in typho non est; febris enim catarrhoso-gastrico-biliosa — exanthema et febris nervosa, quibus typhus sub decursu suo stipatur non morbos principales et a se invicem separatos, sed potius mera characteristica sub certis stadiis illi convenientia sistunt symptomata. Typhus porro certa et determinata observat stadia, quae neque abbreviari sub decursu suo, neque prolongari possunt. Febris vero nervosa indeterminata non nisi percurrit stadia, et totus denique morbus rite cognitus et congrue tractatus, saepe in prima sua origine suffocari potest; dein febris nervosa nullo stipatur exanthemate, neque uti typhus contagium evolvit, neque hinc contagio ultero propagatur. Ex his omnibus igitur facile patet utriusque morbi essentialis differentia.

3. Typhus facile quoque cum febris nervosa putrida commutari potest; praepremis tunc, si haec ex febris gastrico-biliosa orta fuerit; talis enim febris summa quoque cum virium prostratione, nisu humorum in colliquationem et exanthemate quodam percurrit; ast ma-

gna intercedit inter typhum contagiosum atque inter febrim nervosam putridam differentia sequentibus demonstranda. Communissimum enim febris nervosae putridae comitem sistunt petechiae, maculae nempe rubrae pulicum morsibus similes, in medio saturatius rubrae ad margines pallidiores diversas a primo exordio usque ad plenariam extinctionem coloris mutationes subeuntes, sub digiti pressione nequaquam disparantes et in vibices excurrentes, quae omnia simul sumpta longe aliud indigunt exanthema ac illud est, quod cum typho occurrit; occurrunt porro cum petechiis variae evacuationes colliquativae, uti haemorrhagiae diversae ex diversis corporis orificiis, diarrhoea et sudores colliquativi; in typho vero exanthema, a petechiis multum alioquin differens, absque ullis colliquationis signis perstat.

Typhum contagiosum a peste orientali distinguere medico haud difficile erit, si ad characteristica et principalia typhi symptomata respexerit. Consistunt vero haec, praeter febrim inflammatoriam imperfecte nonnisi evolutam, paucis saltem horis durantem, caractereque suo mutando in febrim nervosam putridam malignam cito ruentem; in vesiculis, anthracibus, carbunculis et bubonibus pestilentialibus. Haec vero omnia in typho desunt. Patet hinc ex hucusque dictis distinctio et ultima differentia inter typhum et modo enumeratos morbos,

Aetiologia.

In causam morbi inquirentes, eam duplicem offendimus alteram nimirum disponentem, alteram vero excitantem.

Pro contagio typhi concipiendo, omnis quidem praedisposita esse videtur aetas, omnisque sexus — Infantes tamen lactantes tantisper demptos velim; nam experientia constat, hos non latus solum matris stipantes, communique lecto et tegmine provisos, sed

ipsa typho aegrotantis matris ubera sugentes, intactos persistere. Summa quoque aetas quid simile sibi vindicare videtur. Accedit, aut partem sibi aliquam vindicat adsuetudo. Medici, Chirurgi, aegrorum servitores et parabolanae diu immunes persistunt. Foeminae quoque gravidae, phthisici, et homines typhum jam semel perpassi, minorem ad huncce morbum offerunt dispositionem. Magis vero in eum proclives sunt homines debiles, cachectici, quocunque demum modo enervati ac exhausti, nec non illi qui teneram, mollem ac irritabilem possident cutim. Nihilominus tamen saepe recte contrarium evenit, et juvenes, fortes, ac viridi homines facilius quam debiles, fatali huic morbo succumbunt.

Ad causas excitantes seu occasionales referri merentur:

1. Ipsum contagium typhosum, quod contagii scarlatinae, variolarum, morbillorum etc. adinstar, semel positum ulterius quoque sese propagat, increscit, floret ac decrescit. Sed non semper modo hocce secundario, verum et modo primario, positus nempe genesi contagii hujus faventibus circumstantiis faustis, autogenetice exoriri potest. Contagium hocce ad fixa referri meretur; elicitur enim per halitum ac transpirationem e corpore aegrotante, inhaeretque omnibus illius excrementis, praecipuis mucosis ac puriformis. Morbo vero perniciosior evadente, latiusque per majorem populi numerum grassante, contagium istud volatile reddi, et in aere quoque suspendi, summe probabile est. Unde possibilitas infectionis mediatæ ac immediatæ.

2. Non minus grave momentum causale pro typho contagioso sistit aer reclusus non eventilatus, variis effluviis paludosis, aut exhalationibus multorum hominum praecipuis aegrotantium in parvo spatio inclusorum contaminatus, impurus; unde est, quod typhum tam frequenter exoriri videamus in urbibus obsessis,

in navibus, militibus refertis, carceribus, ergastulis, nosocomiis, in castris ad paludes vel ripas aquarum stagnantium, ventis perflantibus non expositis, in contuberniis, in conclavibus, pluribus hominibus imprimis immundis repletis, uti in tuguriis pauperum, officinis opificum immunda opera tractantium.

3. Calor tepidus, humidus, quo cutis relaxatur, illius reactio infringitur, et susceptio fomitis contagiosi facilitatur.

4. Penuria, inedia, fames, victus perversus, nutrimenta et potulentia corrupta; defectus vestimentorum, varii animi adfectus, tristitia, moestitia, vitae taedium, desponsio ac desperatio ad genesim morbi suam quoque cotribuunt symbolam.

Prognosis.

Typhus contagiosus, ejus natura nos adhuc latet, ob magnam decursus versabilitatem obque clandestinam astutiam ante crisis non nisi ancipitem admittit prognosin. Tristis enim experientia docet, typhum saepe sub apparenter mitioribus signis mox et ex inopinato tantum assequi vehementiam, ut parum spei de recuperanda sanitate adfulgeat. Imo sub stadio reconvalescentiae adhuc metastases ad organa et viscera nobiliora limendae sunt.

Ex singulis et separatis signis nil certi in prognosi statui potest, plura enim simul sumta ac inter se comparata, prognosin vel faustam vel infaustam reddunt.

Infaustum morbi exitum praedicant sub stadio inflammatorio-catarrhoso, symptomata gravem inflammationem cerebri et illius membranarum, pulmonum, hepatis aut ventriculi, indicantia; praeceps liniamentorum faciei alienatio, magna variabilitas et contradictio in symptomatibus; functiones sensorii communis morbo

vix evoluto labefactatae, praecox stadii nervosi evolutio vel irruens putredo, nec non diarrhoea effrena.

2. Sub stadio nervoso tristissimum morbi exitum praedicant vehementia, plano numero, magna intensitate et tumultuosa eruptio symptomatum nervosi vel putridi characteris — sic et stupor summus, minitansque undequaque resolutio materiae organicae viribus ad infimum relapsis. Periculosissimum signum in aegris Pneumonitide simul detentis est dolor pleuriticus ad diem 8, 9 vel ad 10 usque protractus, cum sputis sanguine nigro mixtis. Stertor, spiritus trahendi magna difficultas; nec non symptomata perdurantis Enteritidis, et color plumbeus nasi, aurium et digitorum ad funestissima quoque pertinent signa.

3. Sub stadio criseos decrementi et reconvalescentiae periculum magnum saepe adferunt inflammationes parotidum metastaticae, cum facile in suppurationem eamque protractam abeant, quo facile evolutioni febris hecticae datur occasio. Sic quoque metastases ad nobiliora viscera omihosa adferunt signa. Haec varia morbi consecutaria viribus jam labefactatae vitae scintillam ex morbo atroci relictam mox penitus extinguunt.

Feliciorem exitum vero promittunt: sensorii communis obrutio minor, aegrorum sub ipso stadio nervoso ex somnolentia cita et facilis expergefactio, suique conscientia illibata, vomitus primis diebus secutus allevans, vertiginem ac cephalaeam imminuens; epistaxis spontanea die 4, 7 secuta. Spectant porro ad signa bona diarrhoea primis diebus modice ruens, sitis modica, lingua humida sub stadio nervoso, tussis rara, exanthema laete floridum.

In genere meticulosi, timidi, pusillanimi, moesti, inopia et inedia exhausti, laboribus diuturnis, morbis paulo ante gravioribus exantlatis, praecipue vero syphilitide venerisque excessu nimis debilitati, dein seniculi,

potibusque spirituosus nimis dediti, item gravidæ et puerperæ morbo atroci facilius succumbunt; minori cum periculo et felicius morbi injuriam effugiunt foeminae quam viri. Aegri minus timidi, phlegmatici animoque quieti facilius convalescunt.

Therapia.

Quatuor in hac morbi cura exsurgunt principales, indicationes nimirum:

1. Contagium typhosum destruere.
2. Receptivitatem in aliis hominibus contra contagium imminuere eosque ab omni infectione immunes servare.
3. Homines typho correptos sanare.
4. Regenerationem illius impedire — morbosque posthuc juxta eorum naturam tractare.

Impetratur primum per continuam aeris renovationem ope ventilationis frequentius institutæ; per insersiones ope aquæ frigidæ; per fumigationes cubilium, per citam omnium materierum excretarum amotionem, omniumque rerum summam mundationem.

Instituuntur vero fumigationes:

1. Aceto compuni, si illud in patina lata exponatur ad fornacem calidam, aut patella aceto plena lampadi succensæ superponatur, aut vero eodem aceto cubile conspergatur.
2. Acido nitrico, ea tamen cum cautela, ut omnia metalla e cubili efferantur, quæ vero efferrî non possunt, sebo, oleo, aut alia pinquedine illinantur. Fumigatio hæc sequenti suscipitur modo: funditur ad patellam super arena calida positam acidi sulfurici uncia semis, quod bacillo vitreo, aut ferreo agitatur, sub agitatione continua additur nitri puri pulverisati æque uncia semis. Patella mixtum hoc continens ponitur ad mensam, et pro lubitu tabula vitrea obtegatur, tunc nempe, si jam fumus aegro molestus evaderet.

Cessante evaporatione, tota massa exagitur bacillo vitreo, quo facto rursus spargitur vapores.

3. Acido muriatico oxygenato, quod hoc scopo sic adhibetur: Accipitur calcaria chlorica ad unciam unam, et distinctim eadem quantitas sulfatis lixivæ aciduli, atque e singulo pulvere accipitur quantitas, quam cochlear coffeanum capit, imponitur patellæ vitreæ, aut porcellaneæ, aqua dein massæ huic tepida affundatur usque consistentiam pulvis mollioris, hanc pulverem terendo bacillo vitreo, evolvitur chlorina. Dum talis fumigatio suscipitur, portæ ac fenestras per unam alteramve horam clausæ servantur.

Secunda indicatio ex parte medici et omnium aegrum proxime circumdantium impetrabitur per vitam sobriam ac moderatam vivendi rationem, per sustentationem virium vitalium et totius processus vitalis in suo vigore, per animum erectum, bilarem, intrepidum, denique per evitacionem cujusvis excessus, hinc fugienda et arcenda omnis evacuatio et jactura humorum nobiliorum uti sanguinis, seminis virilis. Summa vero in specie pro medico exsurgit necessitas, ut non meticolose, sed officii sui memor et summa cum fiducia in artem suam intrepide potius aegrum accedat, fugiat tamen omnem apud aegrum commorationem longiorem, neque halitui, neque materierum excretarum vaporibus sese exponat. Idem præter medicum de sacerdotibus quoque ac omnibus illis valere, qui vi ipsorum muneris aegrorum e typho contagioso decumbentium curam gerunt, per se jam intelligitur. Notandum præterea ac monendum est, ut nunquam aegros accedant ventriculo jejuno, os præterea atque nares aceto quopiam aromatico eluant, quin imo ex eodem aceto parvam deglutiant quantitatem, accedant aegros non nisi tunc, postquam ventilatio atque fumigatio cubilis suscepta fuissent. Vestimenta sua, quæ levia tantum sint, quotidie vaporibus sulfuris exponant. Parrot quæ præservativum

suadet: mane jejuno stomacho bibitur poculum aquae, cui infusa fuit tanta quantitas aceti boni, quantum cochlear cibarium novum capit, post duas circiter horas sumatur pro jentaculo caro assata, frigida cum poculo boni vini. Terminata cum aegro conversatione, in ipso adhuc aegroti cubili, manus et facies aceto vini, quin abstergantur, abluendae, abstersio tamen domi tantum fiat, ubi simul vestes deponendae aeri que exponendae erunt. Si quis non obstantibus his cautelis, tamen se contagio typhi infectum sentiat, tunc is ante omnia manus, faciem, nares, aures et os aqua frigida aceto mixta eluat, vestes mutet, corpus universum perfricat panno aspero, vel setaceo molli, mox illud abluat vino frigido, post haec adhibeat balneum tepidum, quo finito, universum aqua frigida perfundi curabit corpus.

Porro ad arcendum transitum contagii ad alios, quam maxime curandum est, ut aeger typho laborans, in cubili separato decumbat, omnesque, qui ei pro servitio destinantur a contractu ceterorum arceantur.

Tertia ac principalis indicatio, ipsius morbi curam ex postulat. Quum autem veram typhi naturam adhuc ignoremus, indicatio hinc pro therapia sistenda ex solo morbi gradu atque stadio desumenda, habito tamen summo respectu febris ac illius characteris, aegrotantis constitutionis, symptomatum periculosorum et morbi complicationum.

Morbi vel sub schemate catarrhosae, vel gastricae febris adparentis stadium primum manifeste inflammatorium vel saltem irritativum methodo antiphlogistica oppugnari oportet; — sed experientia sancitum et tantoties reiterata observatione comprobatum est, typhum rigorosorem apparatus antiphlogisticum raro exigere. In genere, primo sub stadio, habito simul respectu organi adfecti, in auxilium tracta methodus antiphlogistica alterans, eventu ut plurimum coronatur faustissimo.

A Celeb. Cullenio, Hildenbrand, Hartmann, Bedingfeld, Percival e. p. a. sub exordio morbi collaudata emetica non nisi absente omni phlogosi, perstanto gastricismo, saburra mobili, sursum tendente in auxilium bono cum effectu duci possunt.

Lotiones et perfusiones cum aqua frigida a Wright, Currie, Home, Marschall, Brandis, Reuss e. p. a. laudatae, sub nimia systematis arteriosi activitate, calore urente, cute sicca, capite fervente, delirio furiosis, et insigni encephali adfectione, sensu aridoris interni intolerabili, pulsibus frequentioribus ac suppressis, praestantissima summumque levamen adferentia sistunt remedia. — In hunc scopum aegri cutis, aqua plus minus frigida vel spongiae ope obluuntur, vel vero aqua aegro in cubili versanti bis terve de die superinfunditur.

Sudoribus vero intrantibus, praesente meteorismo, horroribus cutaneis subque vera debilitate, incipiente liquatione et virium labefactione, lotiones cum aqua frigida nunquam instituendae; sub hisce enim rerum circumstantiis remedium istud alias vere divinum perniciosissimum ac summe deleterium evadit.

Praeter hucusque memorata remedia summum quoque respectum sibi exigit Radix ipecacuanhae in typho praepressis cum diarrhoeis frequentibus. — Adhibetur vel forma infusi ad grana sex, decem de die vel in decoctis mucilaginosi, vel denique forma pulveris ad quartam unius grani partem omni bihorio; remedium enim hocce ab vim illius specificam in plexum gangliarem coeliacum, diarrhoeam facile sistit, obnubilationem et capitis gravedinem imminuit, unacum activitate cutis restituta cutaneam promovet transpirationem.

Affectioni catarrhosae in primo stadio satisfacit apparatus antiphlogisticus habito respectu perturbatae et restrictae catis functionis et organorum sacernentium activitatis.

Congestione sanguinis majori, calore aucto pulsuque veloci, locales instituendae sunt sanguinis depletiones, hirudinum aut cucurbitularum cruentarum ope, interne mucilaginosae, emollientia decocta cum nitro. Languentem cutis functionem tart. emet. refracta dosi et sal amoniacus, qua remedia alterantia benigne eveniunt.

Praesentibus Encephalitis ingruentis symptomatibus, ex stupore increscente, adaucta capitis gravitudine, sensuum obnubilatione, majore faciei rubore ac calore carotidumque pulsatione cognoscendis, hirudines numerosae ad caput, ad regiones temporales et retro aures applicandae sunt; hac ratione plenaria encephalitis verae evolutio optime praecavetur.

Characteres typhi gastrico, ex humoribus vel iniquis accumulatis, vel forinsecus labente reproductione non digestis alimentis exorto; methodus in auxilium vocanda est antigastrica, solvens, quae processum reproductionis alteratum ad normam iterum reducit, secretionem emendat ac normalem materiae organicae metamorphosim promovet. In hunc scopum optime cedunt: Tart. tartaris. Arc duplicatum tart. emet. refracta dosi, cum decoctis solventibus graminis, taraxaci, cichorei etc. Symptomatibus gastricis mitigatis, superstite languore, deficiente simul energia organorum reproductionis, cognoscenda nimirum e lingua mucoblecta, sapore limoso, ructibus, alvo relaxata, pulsu suppresso, pleniussculo, remedia leniter incitantia ceterum manu exhibenda sunt, uti infus. rad. caryophyllatae, acori etc.

Cura stadii secundi seu nervosi.

Sub hocce stadio nimia exsuperans activitas systematis nervosi compescenda et retropulsa vel suppressa activitas systematis circulatorii liberanda et evenienda,

debitaque proportio ac harmonia inter ambo haec systemata iterum restituenda est.

Remedia sub hocce rerum statu adhibita, gradum semper morbi et proportioni huicce inter systema nervosum et arteriosum obtinenti adcommodanda sunt. Flores et radix Arnicae, cujus vis immediate nervos ferit, ad organon reflectitur centrale nervosum; antagonistico modo agens remedium, irritationem systematis gangliaris provocans, actionem systematis cerebri liberando, simulque qua reserans stases ex nimia sanguinis in visceribus abdominalibus accumulatione. Flores exhibentur alvo restricta — alvo vero diarrhoica radix arnicae in usum trahitur.

Camphorae divinam imploramus opem cute et lingua sicca, viribus muscularibus penitus prostratis, pulsu celeri, parvo, minus duro; absente omni ergasmo versus Encephalon, facie pallida, oculis retrolapsis, profunde sitis, deliriis absque signis symphoresis versus caput et pectus activae; camphora vero illic seponenda est, si calore sicco aucto intrat exacerbatio, omnium symptomatum, pulsu, tenso, duro, uti et sub locali congestione vel inflammatione partiali; quo sub statu, depletionem sanguinis locali praemissa, calomel cum ipecacuanha refracta dosi ad quartam vel dimidiam grani partem omni secunda vel tertia hora exhibenda, simulque remedia emollientia subministranda sunt.

Remedia externa sic dicta epispastica, emplastra cantharidum summam in typho contagioso sibi exposcunt laudem, Adplicantur vero in stadio nervoso, sub magna capitis temulentia, vertigine; magna virium prostratione et cutis siccitate. Affectione urgente locali organo prehensio quam proxime adpoffantur, alias ad nucham, suras, ad brachia et femora adplicantur. Maximi porro momenti in hoc morbo sistunt clysmata emollientia et stimulantia. Frictiones, lotiones spirituosae cum vino, spiritu vini camphorato. Balnea, fomenta

aromatica sicca et humida. Magnam quoque virtutem exerunt sacculi, herbis aromaticis vino coctis, abdomini adpliciti. In incipiente decubitu cataplasmata emollientia, eodem vero jam evoluta, lotiones spirituosae, unguenta stimulantia in usum trahuntur. Parotitides primum hirudinibus aliquot, dein cataplasmatibus emollientibus tractandae; abcessu maturato, ni periculum urgeat, apertura naturae committenda.

Morbo decrescente et evigilante vi reactrice — remedia stimulantia cum roborantibus, digestionem utpote labefactatam erigentibus, uti inf. caryophyll. Calam. arom. etc. commutanda erunt. Viribus ad normam redire cunctantibus, relicto ob vehementiam morbi magno languore omnium virium et functionum, fibra relaxata, sudoribus exortis nocturnis largis, pedibus aedematosis, pulsu exili, sat vigente vero officina digestrice radix Chinae principale ac efficax sistit remedium roborans restauransque.

Sub stadio reconvalescentiae ad auferendam omnem debilitatem et ad vires erigendas lotiones spirituosae et fommenta aromatica vinum generosum praeprimis Tokaiense aut hoc deficiente guttulae roborantes extractura corticum aurantium et liquore anadyno min. Hoffmanni ana constantes utilia erunt. Praegressa affectione pulmonum sub hoc stadio usus Polygalae senegae viribus detritis restaurandis e re esse videtur.

Vitia posthuma, juxta naturam morbi, quem constituunt tractanda.

En medendi methodum simpliciem typho regulariter decurrenti debellando parem.

Typho vero a recto tramite decursus sui deflectente, alia etiam therapia anomaliae devincendae idonea summa cum prudentia instituenda erit. Peculiarem attentionem respectu medelae sibi exoptulat typhus nervosus duplici sub forma, vel qua typhus nervosus stupidus vel qua versatilis decurrens.

Typhus versatilis oppugnandus est remediis, quae circulationem evehendo nervosam compescunt activitatem energiam hujus systematis evehendo. In hoc casu optimo cum successu adhibere vidi infusum Valerianae cum spiritu C. C., camphoram ad grana quatuor vel sex die, aetheres etc.

Typhus stupidus cum prostratione peculiari systematis circulatorii procedens, hujus sphaerae evectionem una cum liberatione sensorii communis sibi exoptulat.

Priorem in scopum inservit. Valeriana, angelica, Spiritus C. C. Camphora etc. Affectioni alteri Arnica et vesicantia suppetias ferunt.

Typhum characteris putridi debellant: Cortex peruvianus, cum aromaticis herbis et radicibus antiseptis, Valeriana, Angelica, arnica, tinctura aromatica acida, camphora, per vim his remediis innatam, reactionem organorum prostratam erigendi, tonumque normalem fibrae organicae restituendi.

Inter antiseptica acidum oxygenatum muriaticum dilutum ad drachmas duas unciamque semis in libra una decocti salep principem occupat locum.

Typhus cum synocha therapiam exigit antiphlogisticam generosiorē, ea tamen cum circumspectione, ut vires perinde non nimis debilitentur, ut recte Celserrimus ab Hildenbrand monet „die Heilart muss jetzt strenger entzündungswürdig, und die auch länger anhaltend werden; doch muss der Arzt immer das künftige nervöse stadium vor Augen haben, welches noch unausbleiblich nachkömmt; er muss deshalb die Kräfte weit behutsamer schonen, als in einem andern Entzündungsfieber, welches geradezu in die Reconvalescenz übertreten kann“ hinc sub usu remediorum refrigerantium una alterave venesectione ad morbi vim infringendam sufficiet. Praesentibus vero localibus inflammationibus, venesectiones eo usque iterare licebit, donec omnis turgor localis disparuerit.

In typho cum pneumonitide, pleuritide aut Haemoptoe complicato venesectio cum mucllaginosis unicum vix ullo alio explendum sistit remedium.

Postquam typhus contagiosus lethifera deposuerit arma, ejus regeneratio impedienda erit, itaque cubile, in quo aeger decubuit, ventilandum, parietes dealbandi, pavimentum aqua primum fervida, tum frigida eluendum, utensilia, vestesque, quae mundari non possunt, flammis tradenda, aut terrae mandanda. Reconvalescentes, post morbum superatum longiori adhuc tempore a consortio sanorum arcendi erunt.

Theses defendendae.

1. Natura saepe et morbum et perversam medendi methodum vincit.
2. Mors realis in natura non existit.
3. Cuique organismo morbi seminium innatum est.
4. Lac sanae matris, optimum infantis nutrimentum.
5. Mater crudelis propriae proli ubera absque causa sufficiente denegans et sibi et proli male consulit.
6. Nullum in medici manu venenum.
7. Dantur in sanguine acrimoniae.
8. Diaeta est cardo medicinae.
9. Medicus operator, uterum extirpando, et vitam plerumque extirpat.
10. Intermittentes absque cortice sanatae, rarius recidunt.
11. Emeticam in febribus adynamicis optimum et unicum saepe remedium.
12. Errant, qui omnem febrim nervosam torpidam typhum nominant.
13. Typhus contagiosus est morbus sui generis.
14. Aetatis adultae morbi, plurimi ex abdomine.
15. In feminarum morbis tractandis, plus prudentiae, quam scientiae requiritur.
16. Prava educatio uberrimus morborum fons.